

Grondboor en Hamer	1	1983	pag. 4 - 7	3 ill.	Oldenzaal, februari 1983
-----------------------	---	------	---------------	--------	-----------------------------

De resten van zoogdieren uit de Noordzee

door G. Kortembout van der Sluijs

Veel vissers vangen in hun netten behalve vissen ook beenderen van fossiele of subfossiele zoogdieren. Een deel hiervan komt in musea terecht, maar veel gaat ook naar particuliere collecties. Vaak worden ze door handelaren te koop aangeboden. Daarbij nemen vooral mammoetskiezen een belangrijke plaats in. Maar naast kiezen van mammoeten worden ook botten van dit dier en resten van andere zoogdieren aangetroffen en die kunnen veel interessanter zijn. Dat er in de Noordzee, toen die tijdens de IJstijd droog lag, mammoeten geleefd hebben was al lang bekend, maar van hun tijdgenoten en van dieren die voor of na hun tijd geleefd hebben weten we veel minder. Bijna alle vondsten komen uit de omgeving van de Bruine Bank. Deze ligt ongeveer halverwege tussen IJmuiden en Lowestoft op de grens tussen het Nederlandse en het Engelse deel van het Continentale Plat. De botten worden niet op de Bruine Bank gevonden, maar in de diepe geulen daar om heen.

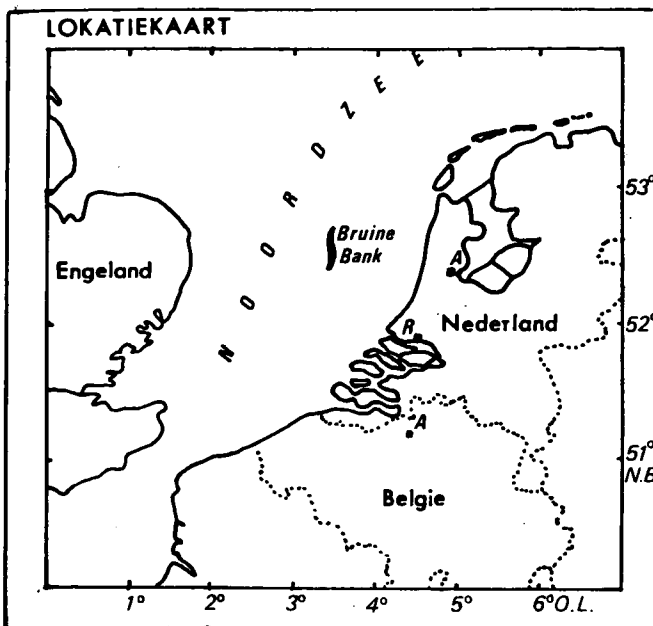

Fig. 1

Uit:
Mulder en Dijkstra
1973

In de omgeving van de Bruine Bank bestaat de zeebodem uit een dunne laag jong zeezand, zoals bijna overal in de Noordzee. Daar onder ligt een zoetwaterklei uit het Onder-W eichselien met, vooral in het zuiden plaatselijk afzettingen van de Formatie van Kreftenheije. Deze afzettingen liggen op het ongeveer 6 m. dikke Eemien en daaronder volgt direct Onder-Pleistoceen. Naar het zuiden toe dag-

zoomt het Onder-Pleistoceen op enkele plaatsen en misschien ook in enkele diepe geulen verder noordelijk.

Volgens HOUBOLT (1968) is de Bruine Bank een erosierest. In dat geval zouden de botten in de omgeving een residu uit een weggeërodeerd pakket lagen zijn. Dit maakt het begrijpelijk, dat er op sommige plaatsen zo enorm veel botten voorkomen. Overigens zullen de geulen, waar de vondsten uit komen, zeker door erosie ontstaan zijn en zullen de botten dus uit de weggeërodeerde lagen afkomstig zijn.

Volgens OELE (1971) zou de Bruine Bank een strandwal zijn. Deze kan dan niet voor het eind van het Boreaal gevormd zijn omdat daarvoor nog mensen geleefd hebben op plaatsen, die tijdens het vorming van de Bruine Bank al onder water stonden.

Een heel enkele keer is wel eens een bot aangebracht uit de Silver Pit, ten zuiden van de Doggersbank, maar verder komen op of om de Doggersbank volgens de vissers geen fossiele beenderen voor. Het verhaal, dat ik in mijn jeugd in schoolboekjes las, dat de mammoeten, toen de Noordzee weer onder water liep, naar de Doggersbank vluchtten en daar verdronken zouden zijn, is dus een sprookje. Trouwens, toen de Doggersbank onder water liep, waren de mammoeten al lang uitgestorven.

De botten zijn over het algemeen sterk verweerd. Dit wijst er op, dat ze lange tijd aan of vlak onder het oppervlak gelegen hebben. Aan de begroeing met allerlei zeedieren zoals zeepokken, bryozoën enz. is te zien dat ze al geruime tijd op de zeebodem, soms gedeeltelijk in het zand, gelegen hebben. De meeste botten zijn niet afgerold, wat er op wijst dat ze maar heel weinig horizontale verplaatsingen hebben meegemaakt. De geulen, waar ze nu in liggen, moeten dan ook al lang geleden ontstaan zijn. Tegenwoordig vindt er geen erosie van enige betekenis meer plaats.

De oudste vondsten uit het gebied van de Bruine Bank komen uit het Praetiglien of het Tiglien, maar zijn erg zeldzaam.

Uit het *Eemien*, waarvan de afzettingen maar enkele meters dik zijn, zou men botten kunnen verwachten, maar die zijn tot nu toe niet herkend.

De meeste stukken komen uit het Weichselien, waarbij resten van de mammoet overheersen. Moeilijk van deze fauna te onderscheiden is een fauna uit het Preboreaal en Boreaal, gedateerd door benen werktuigen uit het Mesolithicum. Deze hebben dezelfde staat van conservering als de botten uit het Weichselien. Daarom wordt een lijstje gegeven van soorten, die zowel bij deze laatste fauna kunnen behoren als bij de Weichselien-fauna.

Een volgende fauna bestaat uit marine zoogdieren, die geleefd hebben nadat de Noordzee weer onder gelopen was. Ze zien er wel oud uit en kunnen van het eind van het Boreaal tot het begin van de Subatlanticum geleefd hebben.

Tenslotte zijn er nog beenderen van mensen en dieren, die de laatste tijd verdronken of overboord gegooid zijn en zich door een witte of zeer lichte kleur van de andere botten onderscheiden. Maar daar zullen we ons hier niet verder mee bezig houden.

Door de manier, waarop de vondsten verzameld worden, zijn alleen de grotere zoogdieren bekend. Resten van kleine zoogdieren gaan letterlijk door de mazen van het net en zijn, als er toevallig eens eentje aan dek komt, te onopvallend om door de vissers opgemerkt te worden. Toch zijn van de grote en middelgrote zoogdieren ook zeker nog niet alle soorten gevonden. Bovendien zijn van de bekende soorten lang niet alle onderdelen opgevisst. Daarom heeft het zin om te blijven verzamelen, want de kans op nieuwe vondsten blijft zeker bestaan. Tenslotte volgt hier nog een opsomming van de mij tot nu toe bekende soorten:

A Fauna uit het Praetiglien of Tiglien: de zuidelijke olifant, *Mammuthus (Archidiskodon) meridionalis* (NESTI) en vermoedelijk een neushoorn, *Dicerorhinus etruscus* (FALC.) en een paard, *Equus robustus* POMEL.

B Fauna uit het Weichselien: de grottenleeuw, *Panthera spelaea* (GOLDF.); de grottenhyena, *Crocota crocota spelaea* (GOLDF.); de grottenbeer, *Ursus spelaeus*

ROSENM. et. HEINR.; de mammoet, *Mammuthus (Mammuthus) primigenius* (BLUM.); de wolharige neushoorn, *Coelodonta antiquitatis* (BLUM.); één of meer soorten paarden, *Equus spec. div.*; het rendier, *Rangifer tarandus* (LINN.); het reuzenhert, *Megaceros giganteus* (BLUM.); de steppenwisent, *Bison priscus* BOJ. en de muskusos, *Ovibos moschatus* (ZIMM.0).

C Fauna uit het Preboreaal en Boreaal: *Homo sapiens* LINN.; de hond, *Canis familiaris* LINN. en het oerlund, *Bos primigenius* BOJ.

D Zoogdieren, die of in het Weichselien of in het vroeg Holoceen geleefd kunnen hebben of in beide: de mens, *Homo sapiens* LINN.; de bruine beer, *Ursus arctos* LINN.; de wolf, *Canis lupus* LINN.; de visotter, *Lutra lutra* (LINN.); de bever, *Castor fiber* LINN.; het wilde zwijn, *Sus scrofa* LINN.; het edelhert, *Cervus elaphus* LINN.; en de eland, *Alces alces* (LINN.0).

E Mariene zoogdieren uit het einde van het Boreaal of jonger: verschillende walvissen, o.a. de tuimelaar, *Tursiops truncatus* (MONT.) en de witte dolfijn, *Delphinapterus leucus* (PALLAS); de walrus, *Odobenus rosmarus* (LINN.); de gewone zeehond, *Phoca vitulina* (LINN.) en de klapmuts, *Cystophora cristata* (ERX.).

SUMMARY

Mammalian remains from the North Sea.

In the neighbourhood of the Brown Bank many fossil or subfossil bones are dredged from the bottom of the North Sea. Most bones have a weichselian age, but a few teeth of *Mammuthus (Archidiskodon) meridionalis* from the early Pleistocene have been met with. Also a number of bones of preboreal and boreal age have been found. These are dated by mesolithic bone implements. It is very difficult to distinguish the latter from the weichselian bones, so a number of species may have lived either in weichselian times or in mesolithic times or in both. A last fauna consists of bones of marine mammals which lived after the inundation of the North Sea.

LITERATUUR:

- HOUBOLT, J.H.H.C. - 1968, Recent sediments in the Southern Bight of the North Sea. Geologie en Mijnbouw 47, p. 245-273.
- KORTENBOUT v.d. SLUIJS, G. - 1971, Fossil bones from the North Sea. Netherlands Journal of Zoology 21 (2), p. 214.
- LOUWE KOIJMANS, L.P. - 1970-71, Mesolithic bone and antler implements from the North Sea and from the Netherlands. With a contribution by G. Kortenhout v.d. Sluijs. Berichten R.O.B., Jrg. 20.21. p. 27-73.
- MULDER, J. en G. DIJKSTRA - 1973, Enkele kanttekeningen bij de bottenvondsten van de Noordzeebod. Grondboor + Hamer 1973, 3, p. 68-74.
- OELE, E. - 1971, The quaternary geology of the southern area of the Dutch part of the North Sea. Geologie en Mijnbouw 50, p. 461-474.

De 'steppe mammoet',
Mammuthus trogontherii (Pohlig)
Naar Burian

De 'wolharige mammoet',
Mammuthus primigenius (Blumenbach)
Naar Burian

Het 'reuzenhert', *Megaceros giganteus* (Blumenbach)
Naar Burian

De 'wolharige neushoorn', *Coelodonta antiquitatis* (Blumenbach)
Naar Burian

